

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LV

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

DANIEL DUMITRAN - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

NICOLAE GUDEA - Cluj-Napoca

VALER MOGA - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

CHRISTOPHER F. E. PARE - Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

VOLKER WOLLMANN - Obrigheim

Colegiul de redacție

HORIA CIUGUDEAN - director

RADU OTA - secretar de redacție

GEORGE BOUNEGRU - membru

CONSTANTIN INEL - membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

revista.apulum@yahoo.com

www.mnuai.ro; www.muzeuluniriialba.ro; www.anuarulapulum.ro

Correspondence address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

RO – 510010 ALBA IULIA

Mihai Viteazul St., 12-14

Tel. (+40) (258) 813300

© 2018 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII, ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LV

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXVIII

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA GOȘA

Textele nepublicate nu se restituie.

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

STUDII – STUDIES

SABIN ADRIAN LUCA, HORIA CIUGUDEAN, O depunere rituală aparținând culturii Petrești descoperită la Uioara de jos <i>A ritual deposition assigned to the Petrești culture found at Uioara de jos</i>	9
MIHAELA-MARIA BARBU, MIHAI GLIGOR, Industria litică cioplită aparținând grupului cultural Foeni din situl de la Alba Iulia- „Lumea Nouă” (jud. Alba) (I) <i>Chipped lithic industry belonging to Foeni cultural group from Alba Iulia - Lumea Nouă archaeological site (Alba county) (I)</i>	23
CRISTIAN IOAN POPA, Through the darkness of prehistory. The pyxis or the Coțofeni oil lamp from Gheja <i>Prin întunericul preistoriei. Pyxida sau candela Coțofeni de la Gheja</i>	57
CAROL KACSÓ, Așezarea din epoca bronzului de la Oarța de Sus – Dealul Stremțului <i>Die Bronzezeitliche Siedlung von Oarța de Sus – Dealul Stremțului</i>	67
MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Un colier din aur cu pandantive și o pereche de cercei, din aur, din situl cetății dacice de la Căpâlna (com. Săsciori, jud. Alba) <i>A golden necklace with pendants and a pair of golden earrings From Dacian fortress Căpâlna (Săsciori village, Alba county)</i>	87
RADU CIOBANU, Pictorul roman la lucru – detalii tehnice și câteva probleme de iconografie ale picturii antice de șevalet <i>Le peintre romain au travail – details techniques et quelques problemes sur l’iconographie de la peinture antique de chevalet</i>	125
CĂTĂLIN PAVEL, The only Icarus statuette from Dacia: a military appropriation of the Icarus myth? <i>Singura statueta a lui Icar din Dacia: mitul lui Icar în mediul militar?</i>	155
FLORIN CIULAVU, MIHAELA BLEOANCĂ, Contribuții la studiul	

	sectorului sudic al canabelor romane de la Apulum / <i>Municipium Septimium Apulense</i> . Raport preliminar privind cercetările arheologice preventive de la Alba Iulia, str. Izvorului, nr. 5 <i>Contributions to the study of the southern sector of Roman canabae from Apulum / Municipium Septimium Apulense. Preliminary report on preventive archaeological research from Alba Iulia, str. Izvorului, no. 5</i>	171
MIHAELA BLEOANCĂ,	Instrumente medicale descoperite recent la Apulum <i>Medical instruments recently discovered at Apulum</i>	219
ADRIAN COSMIN BOLOG, OVIDIU MAXIM OARGĂ,	O nouă cercetare în necropola romană de la Apulum, Dealul Furcilor-„, Podei“ <i>A new research in the Roman necropolis from Apulum, Dealul Furcilor - „, Podei“</i>	229
DAN ANGHIEL, GEORGE VALENTIN BOUNEGRU,	O stelă funerară descoperită la Ighiu, jud. Alba <i>A funerary stela discovered at Ighiu, Alba county</i>	251
AUREL DRAGOTĂ, MIHAI BLĂJAN,	The military entourage of Gyula as shown by the burial place in Alba Iulia – <i>Izvorul Împăratului</i> (10 th -11 th century) <i>Anturajul militar al lui Gyula ilustrat de cimitirul de la Alba Iulia – Izvorul Împăratului (sec. X-XI)</i>	259
AUREL DRAGOTĂ, VALENTIN DELEANU, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, ANCA MATIȘ, MIHAI BLĂJAN,	Tipologia inventarului din cimitirul de la Alba Iulia - <i>Izvorul Împăratului</i> (sec. X-XI) <i>The categorization of the funeral artefacts from Alba Iulia – Izvorul Împăratului cemetery site</i>	325
MONICA-ELENA POPESCU,	Considerații privind un pandantiv bizantin de la Alba Iulia - <i>Izvorul Împăratului</i> <i>Observations about a Byzantine pendant from Alba Iulia - Emperor's Spring</i>	353
LAURA MAGDAN, AUREL DRAGOTĂ,	Cercetările arheologice de la Alba Iulia - <i>Canton C.F.R. (1961-1962)</i> <i>Archaeological excavations from Alba Iulia - Canton C.F.R (1961-1962)</i>	361
RADU OTA, CRISTIAN TITUS FLORESCU, BOGDAN PÂCLIȘAN,	Alba Iulia și invaziile turco-tătare din anii 1658 și 1661, reflectate prin descoperiri arheologice recente <i>Alba Iulia and the Turkish-Tartar invasions from 1658 and 1661, reflected by recent archaeological discoveries</i>	379

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII
RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

- SORIN ȘERBAN, Reconstituirea unei cupe din perioada romană
Restoring a bowl of the Roman period 391

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ
REVIEWS AND READER'S NOTES

- SABIN ADRIAN LUCA, Cosmin Ioan Suciu, *Cultura Vinča în Transilvania*, Bibliotheca Brukenthal XLIV, Sibiu, 2009, Editura ALTIP, ISBN 978-973-117-250-7 397
- CRISTINEL FÂNTÂNEANU, Ion Tuțulescu, *Perioada de tranziție spre epoca bronzului în zona deluroasă și montană a Olteniei*, Tg. Jiu, Ed. Măiastra, 2016, 280 pagini, 83 figuri, 5 hărți 417
- RADU OTA, Mihai Chiriac, *Bazinul Târnavelor în epoca romană*, Mediaș, Iași, Editura Studis, 2016, 232 pagini, 23 figuri color 421
- FLORIN CIULAVU, Carmen Maria Petolescu, *Daco-Moesica. Studii de numismatică și gliptică*. Ediție îngrijită de Constantin C. Petolescu și Ștefan Vasiliță, București, Editura Academiei Române, 2017, 364 p 425
- RADU CIOBANU, P. Wilkinson, *Pompeii – An Archaeological Guide*, London, New York, 2017, 240 pag., 32 planșe color, 60 fig. alb negru 427
- RADU OTA, Iosif Vasile Ferencz, *Muzeul din Deva. Arc peste timp*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2017, 166 pagini 429
- RADU OTA, Horațiu Groza, *Muzeul de Istorie din Turda (1943-2013)*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2013, 137 pagini, 103 imagini alb-negru și color 433
- Lista autorilor 437

RECONSTITUIREA UNEI CUPE DIN PERIOADA ROMANĂ

Sorin ȘERBAN
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

Cuvinte cheie: cupă, *municipium Aurelium Apulense*, restaurare.

Key words: cup, *municipium Aurelium Apulense*, restoration.

Istoricul descoperirii.

Cercetarea arheologică preventivă efectuată în scopul descărcării de sarcină arheologică a suprafeței destinate unui spațiu comercial pe str. Regimentul V Vânători, nr. 104 G, din cartierul Partoș, a scos la lumină urmele a trei locuințe romane: **clădirea A**, localizată cronologic între începutul și mijlocul sec. II p.Chr., **clădirea B**, datată între mijlocul și sfârșitul sec. II p.Chr. și **clădirea C**, plasată între sfârșitul sec. II și prima jumătate a sec. III p.Chr. În urma cercetării **clădirii A**, au fost dezvelite numeroase obiecte, în mare parte din ceramică, dar și alte artefacte din metal (piese de podoabă sau vestimentație, de uz casnic, sau monede)¹. Între acestea au fost identificate și fragmentele unui vas înalt de tip cupă², care imită prin formă paharele confecționate din sticlă³. Piesa în cauză a fost descoperită la adâncimea de 2-2,2 m, în S1, caroul 4c, în primul nivel de locuire romană al așezării, datat la începutul sec. II p.Chr.⁴

Lucrarea de față își propune să prezinte, succint, operațiile de restaurare efectuate în cazul unei astfel de piese rar întâlnite pe cuprinsul Daciei romane.

Tehnica de confecționare.

Vasul a fost lucrat la roată, dintr-o pastă fină de culoare maronie, cu arderea inoxidantă. Pe suprafața sa se observă urme de ardere secundară. Corpul este tronconic și se sprijină pe un picior scurt și inelar, iar buza este dreaptă și ușor înclinată spre exterior⁵.

Decorul piesei este unul variat, prezentând numeroase alveole dispuse în trei registre delimitate de linii incizate. Imediat sub buză se evidențiază o bandă reliefată, asemeni unei nervuri care delimitează buza de restul vasului. Pentru

---

¹ Timofan 2008, p. 16-21.

² *Ibidem*, p. 29, nr. 16.

³ Popilian 1976, p. 113.

⁴ Timofan 2008, p. 18.

⁵ *Ibidem*, p. 29, nr. 16.

acest exemplar rar întâlnit pe cuprinsul Daciei, întâlnim analogii la Potaissa și Buridava⁶.

Operații de restaurare și conservare.

La intrarea în laboratorul de restaurare vasul ceramic se prezenta sub forma a 15 fragmente, existând toate elementele necesare refacerii unui profil complet. După o examinare primară, am sesizat faptul că atât zonele de îmbinare dintre fragmente, cât și elementele decorative prezentau depozite albicioase masive de carbonat de calciu, iar îndepărtarea lor prin periere sub jet de apă sau răzuire cu bisturiul s-a dovedit a fi insuficientă, fiind absolut necesar un tratament chimic cu acid clorhidric în concentrație de 5% pentru dizolvarea crustei. Putem evidenția că în cadrul materialului arheologic descoperit aici, prezența masivă a carbonaților de calciu pe suprafața fragmentelor ceramice este o urmare a caracteristicilor geologice a solurilor din zona municipiului Alba Iulia.

Tratamentul chimic cu acid clorhidric s-a efectuat după o prealabilă imersare a ceramicii în apă, astfel încât porii acesteia să fie îmbibați cu soluție apoasă pentru a se preîntâmpina pătrunderea acidului în profunzimea ciobului. După îndepărtarea prin periere a depunerilor de sol, a urmat un tratament chimic cu acid clorhidric diluat pentru desprinderea crustei de carbonat de calciu și neutralizarea fragmentelor ceramice în băi succesive de apă distilată timp de 24 de ore până la atingerea unui Ph neutru situat în jurul valorii de 7. După uscarea fragmentelor la temperatura camerei, s-a trecut la asamblarea vasului cu un adeziv de tip aracet, fără plastifiant, pornind dinspre fund spre zona superioară a vasului. În urma asamblării s-a constatat existența a două fragmente care nu făceau priză la vas, însă, prin forma și decorul lor, păreau să corespundă aceleiași piese ceramice. Înainte de a trece la fixarea lor cu ipsos, am analizat cu multă atenție zona din care ar fi putut proveni, pentru a evita eventualele deformări ale obiectului în cazul unei poziționări greșite.

După reconstituirea formei obiectului ceramic s-a trecut la plombarea și completarea cu gips a zonelor lacunare prin tehnica mulajului din plastelină, redând piesei forma pe care a avut-o în vechime. A urmat finisarea întregii zone completate, folosindu-se hârtie abrazivă de diferite granulații, refacerea decorului efectuându-se cu ajutorul unei spatule adecvate.

O ultimă etapă a restaurării a constituit-o integrarea cromatică a completării, folosindu-se culori tempera într-o nuanță cât mai apropiată de original, însă ușor mai deschisă. Pentru a evita o eventuală ștergere a culorii în timpul manipulării piesei, am procedat la consolidarea vasului prin aplicarea pe

---

⁶ Popilian 1976, p. 113.

întreaga suprafață a unei soluții diluate de aracet, acest procedeu oferind rezultate satisfăcătoare în timp pentru majoritatea obiectelor ceramice.

La încheierea operațiilor de restaurare și conservare, vasul ceramic în cauză a făcut obiectul unei expoziții temporare, în cadrul Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia, „**Descoperă Arheologia Urbană! Apulum 2007**”, vernisată în anul 2008.

RESTORING A BOWL OF THE ROMAN PERIOD

ABSTRACT

The present article aims to present for the first time the factors that led to the discovery of a rich and varied archaeological material from the Roman period (2nd-3rd century AD), including ceramic, metal or ornament parts, and multiple coins.

Regarding the restoration, I chose a bowl, a piece quite rarely found on Dacia Romanes. The vessel in question has a tronconic body worked on the wheel of a fine paste, the burning being inox, with secondary burning traces. The document presents numerous alveoli disposed in three registers which imitate the glasses of glass.

The vessel followed the somewhat standard restoration procedure by cleaning ceramic fragments with hydrochloric acid to remove calcareous deposits, neutralizing them in distilled water, drying at room temperature, assembling with aracet adhesive, adding plaster to plastel casting, chromatic integration and final preservation by impregnation.

EXPLANATION OF FIGURES

Fig. 1. Fragmentary vessel cup.

Fig. 2. Vessel during fragments assembly.

Fig. 3. Plaster after filling with plaster.

Fig. 4. Picture of the vessel when finishing restoration work.

Bibliografie:

- Popilian 1976 - Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976.
Timofan 2008 - A. Timofan, (ed. V. Moga, A. Timofan, I. Lascu, G. Bounegru, R. Ota, G. Bălan, D. Anghel) *Descoperă arheologia romană! Apulum 2007*. Catalog de expoziție, Alba Iulia, 2008.

Fig. 1. Vasul-cupă în stare fragmentară.

Fig 2. Vasul în timpul asamblării fragmentelor.

Fig. 3. Vasul după completarea cu ipsos.

Fig. 4. Imaginea vasului la finalizarea lucrărilor de restaurare.